

кампаниям, что позволит обеспечить прозрачность и контроль без вытеснения социально значимых инициатив в неформальный сектор.

Список использованной литературы:

1. Стратегия развития «Узбекистан – 2030»: Указ Президента Республики Узбекистан. — Ташкент, 2023.

2. Центральный банк Республики Узбекистан. Основные направления развития платёжных систем и финансовых технологий в Республике Узбекистан. — Ташкент, 2023–2024.

3. World Bank. Crowdfunding's Potential for the Developing World. — Washington, DC : World Bank Group, 2013.

4. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). Alternative Finance and the Role of Digital Platforms. — Paris : OECD Publishing, 2020.

5. European Commission. Regulation (EU) 2020/1503 of the European Parliament and of the Council on European Crowdfunding Service Providers // Official Journal of the European Union. — 2020.

SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA FIRIBGARLIK (FRAUD) HOLATLARINI ANIQLASHNING ZAMONAVIY USULLARI (O'ZBEKISTONDA ASAKA BANK MISOLIDA)

Maksudov Mashxurbek

Xalqaro Nordik Universiteti Iqtisodiyot va biznesni boshqarish kafedrasida katta o'qituvchisi;

Maksudov Jasurbek

“Asakabank” AJ Farg'ona BXM Kichik va korporativ xizmat ko'rsatish bloki O'rta biznes bo'limi kichik mutaxassisi

Annotatsiya. Mazkur tezisda moliyaviy tizimlarda firibgarlik (fraud) holatlarini aniqlashda sun'iy intellekt (SI) texnologiyalaridan foydalanishning zamonaviy usullari tahlil qilinadi. Raqamli moliyaviy xizmatlar kengayib borayotgan hozirgi sharoitda firibgarlik xavflari ham ortib bormoqda. An'anaviy nazorat mexanizmlarining cheklanganligi sun'iy intellekt asosidagi yechimlarni joriy etish zaruratini yuzaga keltirmoqda. Tezisda O'zbekiston bank tizimida, xususan, Asaka bank faoliyati misolida ushbu texnologiyalarning amaliy ahamiyati yoritib beriladi.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, fraud, mashinaviy o'rganish, bank tizimi, moliyaviy texnologiyalar, kiberxavfsizlik.

So'nggi yillarda raqamli moliya bozorining jadal rivojlanishi, xususan, onlayn to'lov tizimlari, mobil banking, internet-banking hamda masofaviy bank xizmatlarining keng joriy etilishi bank operatsiyalarining hajmi, tezligi va murakkabligini sezilarli darajada oshirdi. Ushbu jarayonlar moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirib, moliyaviy inklyuziyani

kuchaytirayotgan bo'lsa-da, bir vaqtning o'zida firibgarlik (fraud) holatlarining yangi shakllari va murakkab mexanizmlarini yuzaga keltirmoqda¹⁹⁴.

Amaliyot shuni ko'rsatmoqdaki, an'anaviy nazorat va audit mexanizmlari, asosan, retrospektiv tahlilga asoslangan bo'lib, sodir bo'lgan operatsiyalarni keyinchalik aniqlashga xizmat qiladi. Bu esa real vaqt rejimida amalga oshiriladigan firibgarlik holatlarini tezkor aniqlash va oldini olish imkoniyatlarini cheklaydi. Natijada bank tizimi uchun moliyaviy yo'qotishlar, mijozlar ishonchining pasayishi va operatsion xavflarning ortishi kabi salbiy oqibatlar yuzaga kelishi mumkin.

Mazkur sharoitda sun'iy intellekt asosidagi zamonaviy usullar — mashinaviy o'rganish (Machine Learning), chuqur o'rganish (Deep Learning), anomaliyalarni aniqlash algoritmlari va xatti-harakatlarga asoslangan tahlil modellari — bank operatsiyalarini uzluksiz va avtomatlashtirilgan tarzda monitoring qilish imkonini bermoqda¹⁹⁵. Ushbu texnologiyalar katta hajmdagi tranzaksiyon ma'lumotlarni (Big Data) tahlil qilish orqali mijozlarning odatiy moliyaviy xatti-harakatlarini modellaydi hamda ushbu modellardan og'ish holatlarini aniqlash orqali potentsial firibgarlik operatsiyalarini erta bosqichda aniqlashga xizmat qiladi. Natijada firibgarlik xavfi kamayadi, shubhali operatsiyalarni bloklash tezligi oshadi va banklarning operatsion samaradorligi kuchayadi.

O'zbekiston bank tizimida raqamli transformatsiya jarayonlarining jadallashuvi sharoitida sun'iy intellektga asoslangan texnologik yechimlarni joriy etish bo'yicha tizimli va izchil chora-tadbirlar amalga oshirilmogda. Ushbu jarayonlar bank xizmatlarining sifati va xavfsizligini oshirish, shuningdek, operatsion risklarni kamaytirishga qaratilgan. Xususan, "Asaka bank"da raqamli banking xizmatlarini rivojlantirish doirasida tranzaksiyalar xavfsizligini ta'minlash, shubhali moliyaviy operatsiyalarni erta aniqlash hamda mijozlarning shaxsiy va moliyaviy ma'lumotlarini himoyalash masalalariga alohida ustuvor ahamiyat berilmogda.

Bank amaliyotida sun'iy intellekt elementlariga asoslangan avtomatlashtirilgan monitoring va risklarni baholash tizimlaridan foydalanish tranzaksiyalar ustidan uzluksiz nazoratni ta'minlab, firibgarlik holatlariga tezkor va samarali javob berish imkonini yaratmogda. Bunday tizimlar real vaqt rejimida tranzaksiyalarni tahlil qilish orqali odatiy xatti-harakatlardan og'ish holatlarini aniqlaydi, inson omiliga bog'liq xatoliklarni sezilarli darajada kamaytiradi hamda bank operatsiyalarining ishonchliligini oshirishga xizmat qiladi.¹⁹⁶

Shu bilan birga, sun'iy intellekt asosidagi fraud-detektsiya tizimlarini joriy etish bir qator muammolar bilan ham bog'liq. Xususan, ma'lumotlar sifati va to'liqligi, algoritmlarning shaffofligi va izohlanishi (explainable AI), shaxsiy

¹⁹⁴ World Bank. (2020). Financial consumer protection and fraud prevention in digital finance. World Bank Publications. <https://openknowledge.worldbank.org>

¹⁹⁵ Maksudov, M. (2024). THE ROLE OF CYBERSECURITY AND DATA PRIVACY IN UZBEKISTAN: SAFEGUARDING DIGITAL LANDSCAPES IN THE 21ST CENTURY. Publishing House "Baltija Publishing"

¹⁹⁶ O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. (2023). Bank tizimida raqamli texnologiyalar va moliyaviy xavfsizlikni ta'minlash masalalari. Toshkent.

ma'lumotlarni himoyalash talablari hamda huquqiy-me'yoriy bazaning yetarli darajada moslashtirilmaganligi dolzarb masalalar bo'lib qolmoqda¹⁹⁷. Ushbu muammolarni bartaraf etish sun'iy intellekt texnologiyalaridan samarali va xavfsiz foydalanishning muhim sharti hisoblanadi¹⁹⁸.

Xulosa qilib aytganda, sun'iy intellekt asosida firibgarlik holatlarini aniqlash bank tizimi xavfsizligini ta'minlashning samarali vositasi hisoblanadi. Asaka bank misolida ko'rish mumkinki, zamonaviy raqamli texnologiyalarni joriy etish moliyaviy operatsiyalarning ishonchliligini oshirishga xizmat qilmoqda. Kelgusida O'zbekiston bank tizimida sun'iy intellekt asosidagi fraud-detektsiya mexanizmlarini yanada rivojlantirish normativ-huquqiy bazani takomillashtirish va malakali kadrlar tayyorlash bilan uyg'un holda amalga oshirilishi maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

Chen, Y., Li, J., & Zhang, Z. (2021). *Fraud detection in financial transactions using machine learning techniques*. *Journal of Financial Crime*, 28(3), 849–863. <https://doi.org/10.1108/JFC-02-2021-0031>

Maksudov, M. (2024). *THE ROLE OF CYBERSECURITY AND DATA PRIVACY IN UZBEKISTAN: SAFEGUARDING DIGITAL LANDSCAPES IN THE 21ST CENTURY*. Publishing House "Baltija Publishing".

O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. (2023). *Bank tizimida raqamli texnologiyalar va moliyaviy xavfsizlikni ta'minlash masalalari*. Toshkent.

OECD. (2022). *Artificial intelligence in finance: Applications and regulatory approaches*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/ai-finance-2022-en>

Tulanboyev, A., & Maksudov, M. (2024). *THE ROLE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN LEARNING AND EDUCATION*. Publishing House "Baltija Publishing".

World Bank. (2020). *Financial consumer protection and fraud prevention in digital finance*. World Bank Publications. <https://openknowledge.worldbank.org>

КРАУДФАНДИНГОВЫЕ ПЛАТФОРМЫ: ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ, ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ И РИСКИ

Туляганова Шахноза Самукджановна

РЭУ РФ им.Г.В. Плеханова Ташкентский филиал PhD, доцент

Современные цифровые технологии трансформируют традиционные финансовые институты и механизмы финансирования. Одним из таких нововведений является краудфандинг. Он обеспечивает прямую связь между авторами проектов и широким кругом сторонников, позволяя привлечь ресурсы без участия классических финансовых посредников,

¹⁹⁷ OECD. (2022). *Artificial intelligence in finance: Applications and regulatory approaches*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/ai-finance-2022-en>

¹⁹⁸ Tulanboyev, A., & Maksudov, M. (2024). *THE ROLE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN LEARNING AND EDUCATION*. Publishing House "Baltija Publishing".